

Methodebeschrijving Habitatkaart Kolland & Overlangbroek (81), tweede versie - Utrecht

Versie 10 juli 2013, Dick Bal en Emma van den Dool (aanvulling rapportage Oud Kolland 3 april 2018 Frank Bos)

De habitatkaart voor Kolland & Overlangbroek kent een ingewikkelde geschiedenis. Het gebied is geselecteerd vanwege het essenhakhout met bijzondere mosflora. In de aanwijzing wordt als habitattype H91E0B genoemd, omdat de bossen vegetatiekundig tot het 'Essen-lepenbos' werden gerekend.

Eerste versie van de habitatkaart

De eerste conceptversie van de habitatkaart dateert van 2008 (Alterra/Arcadis) waarbij - anders dan vermeld in het aanwijzingsbesluit - uitgegaan werd van H91E0C. Omdat in de aanwijzing specifiek vermeld stond dat het hier om essenhakhout gaat, een in Europees opzicht zeldzaam bostype met een grote rijkdom aan o.a. epifytische mossen, heeft Provincie Utrecht in 2008 een nader onderzoek laten verrichten naar de mosflora.

In 2009 is ten behoeve van de opstelling van het Concept Beheerplan (95% versie Beheerplan, Grontmij, december 2010) overleg gevoerd tussen Grontmij, SBB en Provincie over de habitatkaart. Hoewel de vegetatie moeilijk te klassificeren bleek, is het hakhout aan H91E0B toegedeeld, zowel vanwege de aanwezigheid van de typische soorten voor dit Htype, als vanwege het voorkomen van het essenhakhout op voedselrijke kleibodem. Dit voorstel van Grontmij met daarbij de opmerking dat e.e.a. wellicht niet helemaal vegetatiekundig te kwalificeren is als Fraxino-Ulmetum, maar dat dit ook niet kan omdat het een niet-natuurlijke vegetatie betreft, wordt door SBB en Provincie geaccordeerd. De locaties van het essenhakhout werden hierbij bepaald op basis van een veldkartering die in de winter 2008/2009 uitgevoerd is naar de toestand van het essenhakhout (Bosgroepen Midden Nederland, 2009).

Toen in 2010 duidelijk werd dat behalve het essenhakhout ook de overige bossen op habitattype beoordeeld dienden te worden, zijn deze voorlopig als H9999 opgenomen op de habitatkaart in het concept-beheerplan.

N.a.v. een gezamenlijk veldbezoek in augustus 2010 met Rienk Jan Bijlsma (Alterra) en Dick Bal (interbestuurlijke projectgroep habitatkartering / programmadirectie Natura 2000, EZ) vond overleg plaats over de mogelijke aanwezigheid van Eiken-Haagbeukenbos (H9160A). E.e.a. is op basis van de karteringsgegevens in de herfst van 2010 door John Janssen (Alterra) gecheckt. In samenspraak met Rienk Jan Bijlsma en Patrick Hommel luidt (in november 2010) de eensluidende conclusie dat dit type naast H91E0B voorkomt. Voor het deelgebied Kolland werd hierbij tevens gebruik gemaakt van het rapport van de Bosgroepen Midden Nederland (Horsthuis & Jansen, 2011a). In dat rapport werden de bossen verdeeld in Essen-lepenbos, Eiken-Haagbeukenbos en Beuken-Eikenbos. Door Rienk Jan Bijlsma werden de conclusies uit dit rapport - mede op basis van het veldbezoek van augustus 2010 - ten dele onderschreven: naast het Essen-lepenbos is ook Eiken-Haagbeukenbos aanwezig, maar geen Beuken-Eikenbos. De locaties die Horsthuis & Jansen Beuken-Eikenbos noemden, werden deels als Eiken-Haagbeukenbos op de kaart gezet en deels als geen habitattype. Op de habitatkaart die in 2012 als eerste habitatkaart werd aangeleverd stonden dus H9160A (een nieuw type t.o.v. het aanwijzingsbesluit) en H91E0B; H9120 bleek dus (toch) niet aanwezig.

Veldwerk 2013

In april 2013 werd nagenoeg¹ het hele deelgebied Kolland opnieuw bezocht. Vegetatiewaarnemingen werden gedaan door Emma van den Dool (prov. Utrecht) en Dick Bal. Tijdens het bezoek bleek dat de grens tussen de bostypen volgens Horsthuis & Jansen (2011a) ten dele onjuist was. Bospercelen die in 2012 niet tot een habitattype waren gerekend, bleken te kwalificeren als H9160A (met uitzondering van twee singels met jonge aanplant); een populierenopstand bleek - ondanks de ligging in de zone met H9160A -

---

¹ Informatie over de paar onbezochte stukjes werd verstrekt door de eigenaar, jhr. De Beaufort.

gerekend te moeten worden tot 43RG3 (en dus H91E0C te zijn). De veldwaarnemingen werden vervolgens vergeleken met de soortenkartering uit de Ecodatabank van de provincie Utrecht (deels ook zichtbaar in Horsthuis & Jansen, 2011a). De conclusie was dat alle percelen met essen-iepenbossen gerekend moeten worden tot het Vogelkers-Essenbos H91E0C en niet tot het Essen-lepenbos (H91E0B); een bevestiging dus van wat al in 2008 was geconcludeerd. Dit subtype is vooral kenmerkend voor beekdalen, maar komt ook in komgebieden in het Rivierengebied voor.

De vegetatiekundige verwarring is ontstaan doordat de 'vochtige essen-iepenbossen' naar de opvatting van Van der Werf (1991) tot het Essen-lepenbos gerekend werden. Met de Vegetatie van Nederland (1999) is dit type 'vochtige essen-iepenbos' echter als onvoldoende onderbouwd aangemerkt en op basis van de opnamen die beschikbaar zijn wordt dit 'type' toegekend aan het Vogelkers-Essenbos (*Pruno-Fraxinetum*). Horsthuis & Jansen hebben deze lijn niet gevolgd. Mogelijk heeft ook de aanwezigheid van diverse typische soorten welke wel genoemd worden als kwaliteitsbepalend bij H91E0B en ontbreken bij H91E0C het toedelen van aan H91E0B het meest voor de hand liggend gemaakt. Ook bij het toekennen van die typische soorten heeft dezelfde vegetatiekundige verwarring gespeeld. Inmiddels is duidelijk dat deze typische soorten ook als kwaliteitsindicatoren gelden voor H91E0C (voorzover het gaat om voorkomens buiten de beekdalen). Een correctie van het profielendocument is momenteel in voorbereiding.

Het drogere type Essen-lepenbos (in de opvatting van Vegetatie van Nederland) blijkt ook in het deelgebied Overlangbroek nergens aanwezig te zijn. De soortgegevens komen ook in dit deelgebied meer overeen met het Vogelkers-Essenbos. Het verschil tussen beide bostypen is dat het Essen-lepenbos eigenlijk geen eigen kensoorten heeft binnen het verbond (alleen de zelden voorkomende soorten Hondstarwegras en Donkere ooivaarsbek), terwijl het Vogelkers-Essenbos die wel heeft én een serie differentiërende soorten. Doorslaggevend in het gebied is het veelvuldige voorkomen van Ruwe smele (kenmerkend voor Vogelkers-Essenbos en afwezig in Essen-lepenbos) en allerlei vochtminnende soorten. In Essen-lepenbos komen nauwelijks vochtminnende soorten voor, terwijl Look-zonder-look en Fluitenkruid in de ondergroei veelvuldig voorkomen; deze combinatie van kenmerken is in het gebied juist niet te zien. Deze vegetatiekundige interpretatie is gecheckt bij John Janssen en Joop Schaminée (Alterra).

Tweede versie van de habitatkaart

In juni 2013 werd de tweede versie van de habitatkaart gemaakt. Voor Kolland werd uitgegaan van de hierboven genoemde gegevens. Voor Overlangbroek was ten dele een vegetatiekartering uit 2002 beschikbaar (Van den Berg & Inberg, 2003). De bossen waren daarin vrijwel geheel gekarteerd als Vogelkers-Essenbos, wat de conclusie voor Kolland bevestigde. Stukjes die waren gekarteerd als 39A2d zijn beschouwd als iets afwijkende plekken (met elzendominantie) binnen het Vogelkers-Essenbos (overigens behoort ook 39A2d tot H91E0C). De bossen waarvoor geen vegetatiekartering beschikbaar was, konden zonder twijfel tot hetzelfde bostype worden gerekend op basis van luchtfoto's, opstandsgegevens uit 2009 (Hoekstra e.a., 2009), gecheckt in de herfst van 2010 door John Janssen (Alterra), en gegevens over de verspreiding van plantensoorten uit de Ecodatabank van de provincie Utrecht.

De percelen en sloten die buiten de bossen vallen, zijn op basis van luchtfoto's en de veldbezoeken in 2010 en 2013 met zekerheid gerekend tot H0000. Een nadere aanduiding is overgenomen uit de Top10.

Het habitattype op Oud-Kolland is toegekend op basis van de vegetatiekartering in Haterd, R. van de & H. Imberg (2014).

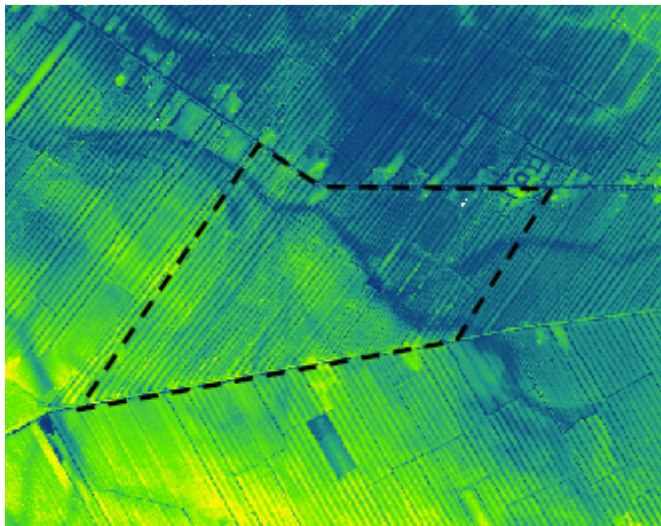
Toelichting op de beperkende criteria

Bij het maken van de tweede versie van de habitatkaart moest ook een oordeel gegeven worden over de beperkende criteria voor de twee bostypen.

Bij H9160A is het beperkende criterium 'mits in FGR Hogere Zandgronden'. Volgens de kaart van de Fysisch-Geografische Regio's valt Kolland nét buiten de Hogere Zandgronden. In het Methodiekdocument Habitatkartering is echter het volgende opgenomen: "Ook komt het voor dat een FGR-grens bodemkundig vaag is, doordat bijvoorbeeld pleistoceen zand enigszins overdekt is met rivierklei; de beperking bij het bostype H9160A "mits in FGR Hogere Zandgronden" moet dan niet te rigide worden toegepast op de grens van de FGR-kaart als blijkt dat de kwalificerende vegetatie net aan de Riviergebied-zijde van de grens blijkt voor te komen (en kennelijk niet gehinderd wordt door een laagje klei)." Deze situatie doet zich precies in Kolland voor en dus moet het Eiken-Haagbeukenbos tot H9160A worden gerekend.

Ingewikkelder ligt het bij de Alluviale bossen. Voor beide deelgebieden geldt dat de voorkomens van de vegetatiekundig voor H91E0 kwalificerende vegetatietypen voorkomen op alluviale bodems. Aan dát criterium wordt dus duidelijk voldaan. Er moet echter tevens worden voldaan aan het criterium 'mits onder invloed van beek of rivier'. Het is duidelijk dat beide deelgebieden niet worden overstroomd, maar ook kwel vanuit de rivier is voldoende. Die kwel is in Kolland duidelijk aangetoond, hoewel er met name in het hogere deel vooral invloed is van kwel vanuit de Utrechtse Heuvelrug; zie o.a. Horsthuis & Jansen (2011a). De situatie in Overlangbroek is anders. Volgens Horsthuis & Jansen (2011b) is er geen sprake van rivierkwel. Nader contact met één van de auteurs, André Jansen, heeft echter een geuanceerder beeld opgeleverd. Er is in Overlangbroek geen directe kwel van rivierwater na bodempassage - zoals wel het geval is in Kolland. Maar bij hoge rivierstanden wordt een mengsel van rivierwater en regenwater in het oeverwallensysteem - onder invloed van drukverschillen - omhoog 'geperst'. Op indirecte wijze is er dus invloed van de rivier. In het hoger gelegen deel (het geelgroene zuidwestelijke deel op de AHN-uitsnede hieronder) is de drainage door de Ameronger Wetering echter zó sterk dat grondwaterinvloed vanuit de rivier nihil is, en niet van invloed op de vegetatie. Daarom is alleen de noordoostelijke, lager gelegen kant nog 'onder invloed van de rivier' te beschouwen. Op advies van André Jansen is de grens tussen H91E0C en H0000 getrokken langs de westrand van het laagste deel (de blauwe kronkel) van de AHN-kaart.

Indien de genoemde drainage in de toekomst zodanig vermindert dat ook in het (zuid)westelijke deel invloed van rivierwater merkbaar wordt, zullen de daar voorkomende bossen weer gaan kwalificeren voor H91E0C.

Geciteerde bronnen:

Haterd, R. van de & H. Imberg, 2014. Vegetatie- en plantensoortenkartering Overlangbroek, Broekhuizen, Wulpenhorst en Raaphof 2013. SBB 0895.

Hoekstra, F., M.A.P. Horsthuis, J.H.J. Thielemans, P.A.G. Jansen & A. Winterink, 2009. Beheer van essenhakhout op Kolland en Overlangbroek. Mogelijkheden voor een ecologisch, logistiek en bedrijfseconomisch verantwoord beheer van het Essenhakhout. Rapport in opdracht van de Provincie Utrecht.

Horsthuis, M.A.P. & A.J.M. Jansen (2011a): Kolland. Een ecohydrologische systeemanalyse (Bosgroep Midden Nederland).

Horsthuis, M.A.P. & A.J.M. Jansen (2011b): Overlangbroek en Oud Kolland. Een ecohydrologische systeemanalyse (Bosgroep Midden Nederland).

Stortelder, A.F.H., J.H.J. Schaminée & P.W.F.M. Hommel (1999): De Vegetatie van Nederland. Deel 5. Plantengemeenschappen van ruigten, struwelen en bossen (Opulus Press).

Swart, E. de, B. Spanjers & H. Jaspers (2010). Concept beheerplan Kolland & Overlangbroek – 95% versie (Grontmij).

Van den Berg, A.Y. & J.A. Inberg (2003): Vegetatiekartering Zuid-Holland - Utrecht 2002. Overlangbroek en Raaphorst (Buro Bakker).

Van der Werf, S. van der (1991): Bosgemeenschappen. Natuurbeheer in Nederland 5 (Pudoc).